

ODGOJ ZA SMISAO U ŠKOLSKOM VJERONAUKU I KATEHEZI

MIRKO BARBARIĆ
Omiška 8
10000 Zagreb

Izvorni znanstveni rad
Primljeno 30. 6. 1997.
UDK 238

Sažetak

Svjestan činjenice da danas svi ljudi, a osobito mladi, osjećaju stanovitu egzistencijalnu prazninu, autor proučava humanističko shvaćanje života V. E. Frankla i njegovu personalističku koncepciju čovjeka koja uključuje čovjekovu fizičku, psihičku i duhovnu dimenziju. Imajući u vidu praktičnu primjenu, autor pokazuje koji Franklovi modeli mogu biti polazište za katehezu kako bi i ljudske vrednote bile poticaj za kršćansko gledanje na život. U tome se smislu podsjeća na razne oblike antropološke kateheze pa se tako spominju tzv. nizozemski i egzistencijalni model u kojima je posebno istaknuta važnost čovjeka kao osobe. Frankl sa svoje strane govori o privilegiranim čovjekovim iskustvima koja upućuju na transcendentno, a to su npr. pitanje smisla života, odgovornost, patnja, smrt. U konkretnoj katehezi potrebno je humanizirati ljudska iskustva i otkrivati njihovu dubinsku dimenziju kako bi se vjeroučenika vodilo prema Bogu Stvoritelju i Spasitelju. Tu može pomoći i Frankl koji tvrdi da je čovjek konstitutivno orijentiran prema smislu.

0. UVOD

Polazeći od Franklove personalističke koncepcije čovjeka¹, koja priznaje fizičku i psihičku te posebno vrednuje duhovnu dimenziju čovjeka, želimo odrediti neke teme njegove antropološke koncepcije u perspektivi kateheze i vjeronauka u školi. S time ne želimo od Frankla "načiniti" teologa ili katehetu, jer on "liječi ljudsku dušu"² u njezinim nemirima života i pomaže ljudima neovisno o njihovom religioznom stavu. On analizira ljudsku egzistenciju s nakanom da "razjasni" tko je čovjek koji želi biti potpomognut u svojim egzistencijalnim problemima.³

Danas nam je potpuno jasno da čovjekovo traženje smisla može imati i dramatične oblike. Dosta je čuti svjedočanstva mladih i čitati statističke podatke i istraživanja koja govore o potrebi traženja i nalaženja smisla, te bijegu u "tragični trokut" droge, kriminala, alkohola, ako se taj smi-

sao ne nađe.⁴ Ukoliko mnogi govore, kao V. E. Frankl, o suvremenom "egzistencijalnom vakuumu" kao široko rasprostranjenoj pojavi našeg stoljeća⁵, o "egzistencijalnoj frustraciji" koja se može razviti i u neurozu⁶, utoliko je istina da je pitanje smisla

- 1 Usp. V. E. FRANKL, *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn*, R. Piper & Co. Verlag, München 1979, str. 28-29.
- 2 Usp. V. FRANKL, *Liječnik i duša*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1993. Franklova učenica E. Lukas također govori o psihoterapijskim djelotvornim ponudama utemeljenim na Franklovim logoterapijskim postavkama i dostignućima. Vidi: E. LUKAS, *Weisheit als Medizin*, Viktor E. Frankls Beitrag zur Psychotherapie, Quell Verlag, Stuttgart 1997.
- 3 Usp. V. E. FRANKL, *La sofferenza di una vita senza senso*. Elle Di Ci, Leumann (To) 1982, str. 88-94.
- 4 Usp. *Isto*, str. 9-21.
- 5 V. E. FRANKL, *Zašto se niste ubili?* Biblioteka "Oko tri ujutru", Zagreb 1989, str. 92.
- 6 Usp. *isto*, str. 90. Termin "egzistencijalni" može imati trostruku uporabu: (1) odnosi se na eg-

postalo neodložno upravo u suvremenom svijetu. Treba se pitati gdje su uzroci tome i kako riješiti problem. Odgovori su veoma različiti, ovise o tome koje se gledište zastupa. Sociolozi upozoravaju na sve veću složenost življenja, što ugrožava smisaono uređenje života. U tom istom životu susrećemo se samo funkcionalno i odnosi su bezosobni, a ne osobni.

Frankl odlučno odbija freudovsko objašnjenje po kojem je traženje smisla života nešto patološko⁷ i Adlerovo koje obično zovemo "volja za moći". Nasuprot ovim teorijama najznačajniji istraživač pitanja smisla kod suvremena čovjeka V. Frankl tvrdi da je volja za smislom nešto transcendentno i nešto što je uvjet duhovnog života i djelovanja⁸, te glavnu ljudsku motivacijsku silu vidi u traženju smisla vlastitog postojanja⁹.

Pitanje smisla života je opće ljudsko pitanje, prema tome u ovom kontekstu i vjersko¹⁰, jer je "nakalemljeno" na čovjekovu duhovnu dimenziju. A mi u vjeri doživljavamo konačnu potvrdu onoga što nam život donosi.

1. VAŽNOST ANTROPOLOGIJE ZA KATEHEZU¹¹

Čovjek je uvijek bio predmet istraživanja, a danas se nalazi u središtu problematike i svijesti našeg vremena. Humanistička svijest ga smješta u središte svojih interesa. Kršćansko propitivanje sagledava njegovu veličinu i bijedu u svjetlu bitnih elemenata čovjekove egzistencije.¹²

"Po gotovo istom uvjerenju vjernika i nevjernika sve na zemlji treba biti uređeno prema čovjeku kao središtu i vrhuncu."¹³

Dostojanstvo čovjeka i njegova slobodna izgradnja predstavljaju se posebno danas kao vrednote koje treba ostvarivati po svaku cijenu. U toj perspektivi religija ima vjerdostojnu snagu da ovaj neodgodivi zadatak potpomaže i promovira.

Zahvaljujući antropološkim znanostima čovjek se je otkrio i uvijek se sve više otkriva kao središnja vrijednost. Bolje pozna je sebe i svijet oko sebe. U isto vrijeme pokazuje se snažnim i slabim, ima moć da

upravlja svijetom i poviješću kako u pozitivnom tako i u negativnom smjeru. Pokrenuo je sile koje ga mogu uništiti ili mu služiti. Često ga to dovodi do osjećaja nemoci i straha. Pojedinci i skupine žedaju za punim i slobodnim životom dostojnim čovjeka, stavljaju sebi u službu sve što mu svijet nudi. Lebdeći između nade i očaja, čovjek se osjeća kao problem, kao čvor pitanja koja traže odgovor, kao onaj koji traži smisao svog života.¹⁴

Crkva, u svojoj katehetskoj i vjeronaučnoj i uopće pastoralnoj aktivnosti, nije ostala neosjetljiva na antropološku svijest našeg vremena. Posljednji Opći sabor obratio se suvremenu čovjeku, posvetio pažnju njegovim problemima, njegovu dostojanstvu i njegovim istinskim zahtjevima.¹⁵

Čitava konstitucija "Gaudium et Spes" prožeta je željom da prihvati i razumije čovjeka u njegovoj konkretnoj situaciji. Antropološka opcija Crkve je sažeta na primjeran način u govoru pape Pavla VI. pri zatvaranju Sabora.¹⁶ Papa Ivan Pavao II, u

zistenciju, tj. na specifično ljudski način postojanja, (2) na smisao egzistencije i (3) na traženje konkretnog smisla osobne egzistencije, tj. na volju za smisao. Za ovaj tip neuroze logoterapija upotrebljava izraz "noogena neuroza" - za razliku od običnih neuroza, tj. psihogenih, fiziogenih.

- 7 Usp. S. FREUD, *Lettere 1873-1939*. Boringhieri, Torino 1960, str. 402.
- 8 V. FRANKL, *Bog podsvijesti*. Psihoterapija i religija, Biblioteka "Oko tri jutro", Zagreb 1966, str. 82.
- 9 Usp. V. FRANKL, *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn*, nav. dj., str. 58-59, 86-87, 144-145.
- 10 Problem smisla života postavlja se i u katehetskim temama. Usp. J. GEVAERT, *Ljudsko iskustvo i kateheza*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1980, str. 64.
- 11 Usp. J. GEVAERT, *Antropologia e catechesi*, Elle Di Ci, Leumann (To), 1978. Autor iz široke antropološke problematike izdvaja neke važnije tematike za aktualizaciju kateheze. Studira aktualnu antropološku refleksiju kao mjesto evangelizacije i kršćanskog navještaja.
- 12 Usp. *Novi katekizam. Poruka vjere za odrasle*, Stvarnost, Zagreb 1970, str. 6.
- 13 GS 12.
- 14 GS 9 i 10.
- 15 Usp. GS 12-39; LG 40; DV 2; AG 7, NA 5.
- 16 Usp. Papa PAVAO VI, *Crkva u službi čovjeka. Papin govor na zaključnoj sjednici Sabora 7. prosinca*, u: "Glas Koncila" 24-25(1965), str. 5.

svojoj programskoj enciklici "Redemptor Hominis" također ponavlja i naglašava antropološko motrište Crkve.¹⁷ Poslijesaborska obnovljena teologija tražila je i traži da odredi značenje kršćanskih istina za konkretnog čovjeka.¹⁸

Među teolozima ovdje svakako valja spomenuti Karla Rahnera. Prema njemu, čovjek je po svojoj duhovnoj strukturi tražitelj Božje Riječi. On je aktivni i dinamični "slušatelj" kojem je upućena poruka, potpuno izvanjska. Po svojoj strukturi i ljudskom položaju, svaki čovjek je tražitelj. Ova mu struktura omogućava pristup dijalogu vjere s Bogom koji se objavljuje u povijesti, posebno u Isusu Kristu.

Posljedično tome, teologija ne mora nužno i apsolutno polaziti od Boga koji se objavljuje, nego može poći također od čovjeka ukoliko je orijentiran prema Bogu.¹⁹

Sabor je potaknuo teologiju da se otvori također konkretnim pitanjima i problemima, koja Crkve susreće u odgoju u vjeri i u svakodnevnom životu kršćana, iznad svega velikim egzistencijalnim problemima gdje je čovjek u traženju transcendencije, spasenja, smisla postojanja.

Poruka spasenja je upućena ljudima u različitim kulturalnim okruženjima, ljudima koji su u traženju posljednjeg smisla svoga života. Zadaća odgoja u vjeri, tj. katehizacije kao i školskog vjeronauka je također da pomogne ljudima, posebno mladima u njihovu traženju smisla vlastite egzistencije.²⁰

Može se poći od sadržaja specifično antropološkog reda, osnovnih ljudskih vrednota i ljudskih traženja kao što je smisao života, dajući im mjesta u kršćanskoj katehezi, vjeronauku i odgoju u vjeri uopće. Vodeći računa o "antropološkoj" dimenziji nekih "modela" prisutnih u katehizaciji i vjeronauku danas, želimo naznačiti koji "Franklovi problemi" bi se mogli upotrijebiti, dajući im mjesta u kršćanskom gledanju i rješavanju problema. Izdvojimo neke značajnije modele.

1.1. Nizozemski model

Samo ime govori da ovaj model potječe iz Nizozemske. Dokument "Temeljne smjernice za novu katehezu"²¹ izvršio je velik

utjecaj na afirmaciju antropološke dimenzije u katehizaciji i pastoralu uopće. Cilj je kateheze i pastorala, prema ovom modelu, da rasvjetljava ljudsku egzistenciju ukoliko je spasenjsko djelo Božje, po Isusu Kristu i navještaju riječi, da se probudi i nahrani vjera i potakne njena učinkovitost.²²

U ovoj perspektivi slušatelj mora biti vođen stvarnom raspoloživošću i zanimanjem kao i otvorenosti. Prije navještaja Kristove poruke potrebno je "prizvati osnovne ljudske probleme koji se odnose na smisao života". Ovi problemi su, istina, tipično ljudski, ali su to i problemi koji "prizivaju pitanja koja mogu naći odgovor samo ako pođu od Objave".²³

Među egzistencijalnim problemima koji zanimaju i katehezu, ovaj model naznačuje ljudsku slobodu, ljubav, odgovornost, ljudska iščekivanja i traženja kao što su smisao života... itd.²⁴

Nizozemski model, dakle, polazi od konkretne situacije slušatelja, ali ne ostaje na površini iskustva. Cilj je odgajati u osnovnoj problematici, posvješćujući egzistencijalna pitanja i potrebu spasenja. Ova iskustva mogu pomoći kršćanima da čitaju i žive konkretno postojanje kao spasenjsko djelo Božje.

Uistinu, Bog doziva čovjeka u njegovoj konkretnoj životnoj situaciji i predlaže mu da živi prema spasenju koje se očitovalo u Evanđelju.²⁵

Jedan od prvih koji je na praktičnom planu vrednovao antropološku dimenziju izraženu u Dokumentu, bio je *Nizozemski*

17 Usp. IVAN PAVAO II, *Redemptor Hominis*, br. 14.

18 Usp. A. MARRANZINI, *Dimensione antropologica della teologia*, Ancora, Milano 1971, str. 481-500.

19 Usp. K. RAHNER, *Hörer des Wortes*, Freiburg 1971, str. 17-73.

20 Usp. E. ALBERICH, *Kateheza i crkvena praksa*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1986, str. 189, bilješka 79.

21 ISTITUTO SUPERIORE DI CATECHETICA DI NIMEGA, "Linee fondamentali per una nuova catechesi", LDC, Leumann (To) 1969.

22 Usp. isto, str. 31.

23 Isto, str. 32.

24 Isto, str. 32.

25 Isto, str. 87-88.

katekizam.²⁶ Djelo nastoji izraziti i konkretizirati što danas znači živjeti ljudsko postojanje u kršćanskom smislu. Polazi od suvremena čovjeka i njegovih egzistencijalnih pitanja i upućuje ga biblijskom Bogu.

1.2. Odgojno-pedagoški model

Različiti pokušaji poslijesaborske kateheze preuzeli su antropološke doprinose u odgoju vjere. Možemo ih nazvati "pedagoški", jer naglašavaju ljudski odgoj, ljudsko dozrijevanje i rast pojedinca gdje prvo mjesto zauzima religiozni odgoj. Radi se o katehezi koja religioznim sadržajima promiče osobni rast i dozrijevanje.

Ne ulazeći u posebnosti i širinu ovog modela, reći ćemo da njegovi zastupnici smatraju da odgojni proces sadrži pripremnu fazu za katehezu.²⁷

Tipičan primjer katehetske i vjeronaučne eksplikacije sa snažnom pedagoškom impostacijom nalazimo u novije vrijeme i u hrvatskoj religijskopedagoškoj i katehetskoj literaturi.²⁸ Tu se jasno ističe da je glavni cilj religioznog odgoja postizanje kršćanskog (kristovskog) svjetonazora shvaćenog kao integralni dio cjelovitog promicanja čovjeka. Pritom valja vrednovati iskustvo odgajnika, potpomažući njegovo osobno dozrijevanje i razvijajući antropološke i svjetovne sadržaje uz one specifično religiozne.²⁹

Ovim modelom se predlaže usmjerenost kateheze, vjeronauka i pastoralna uopće na ljudske probleme - prije nego se slušatelje uputi u osnovne zasade kršćanske vjere - da bi se vidjelo da kršćanska vjera nije nešto što je smješteno izvan suvremenog života.

"Vjerska poduka namjerava pomoći mladima u njihovu 'očovječenju', da se sustavno i odgovorno suoče s istinskim problemima života i s posljednjom i općom tajnom postojanja (problem konačnog smisla)..."³⁰

1.3. Egzistencijalistički model

Ovaj prinos u katehatici, školskom vjeronauku i pastoralu općenito polazi od egzistencijalne problematike na koju su ljudi današnjice posebno osjetljivi. Velika pitanja smisla života i smrti, koja su uvijek u

srcu religija općenito i kršćanstva posebno, i danas su glavna pitanja. "Egzistencijalistički" model želi pružiti prijedlog sposoban ponovno uklopiti iskustvo vjere u njezinom značenju za život i postići integraciju između vjere i osobnog ostvarenja.³¹

Budući da osobno ostvarenje nije samo osobni čin, nego ima i društvene, zajedničarske dimenzije, usredotočenost na osobu, društvena dimenzija itd. u središtu su kako katehetskog tako i uopće pastoralnog interesa. "Povijesno iskustvo" podijeljeno sa svima i "crkveno iskustvo" u kojem se ostvaruje "zajedništvo" u Kristu dobivaju posebnu vrijednost.³²

Ovaj "egzistencijalni" pristup stavlja naglasak više na osobu, subjektivna vrednovanja i konkretnu situaciju negoli na norme, apsolutne vrednote i principe. Kao takav bliži je mladenačkoj senzibilnosti i evanđeoskoj logici.³³

Po Saboru, uloga Crkve viđena je u služenju i svjedočenju, ukoliko ona "putuje s cijelim čovječanstvom te prolazi i kuša zajedno u svijetu istu zemaljsku sudbinu i kao kvasac i skoro duša ljudskog društva, određena je da se u Kristu obnavlja i preoblikuje u Božju obitelj".³⁴

26 Usp. *Novi katekizam*, nav. dj., str. 3-29.

27 Usp. P. BAKKER, *Si può arrivare a Dio da qualunque strada*, u: "Catechesi" 36(1967), br. 375, str. 4-13. Vidi također W. SARIS, *Educazione alla fede attraverso la vita*, u: "Catechesi" 36(1967), br. 349, str. 26-29.

28 Usp. M. PRANJIC, *Srednjoškolski vjeronauk u Hrvatskoj*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1994.

29 Usp. isto, str. 12, 13, 16, 17, 35, 107, 126, 155, 163, 168, 195. Vidi također: M. PRANJIC, *Multireligiozni vjerski odgoj u funkciji integralnog odgoja ljudske osobnosti*, u: M. MATIJEVIĆ - M. PRANJIC - V. PREVIŠIĆ (ur.), *Pluralizam u odgoju i školstvu*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1994, str. 13, 14, 18.

30 E. ALBERICH, *Kateheza i crkvena praksa*, nav. dj., str. 189, bilješka 79.

31 Usp. A. LIEGÉ, *Per un rinnovamento della pastorale*, Paoline, Roma 1965, str. 154 i slj.

32 Usp. CONFERENZA EPISCOPALE FRANCESE, *Politica, Chiesa e fede*, Elle Di Ci, Leuman (To) 1972, str. 5. i slj.

33 Usp. CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Il rinnovamento della catechesi*, Edizioni Pastoral, Roma 1970, br. 55.

34 GS 40.

Ovaj model na antropološkom planu naglašava međuosobnu dimenziju ukoliko je ona konstitutivna dimenzija ljudskog bića, što promiče njegov rast i ostvarenje.³⁵

Mogli bismo izdvojiti još neke antropološke impostacije i u njima prepoznati nove modele u katehezi, koji stavljaju naglasak ne više na osobne probleme, nego na one socijalne ili strukturalne naravi. Tako imamo katehezu u društvenoj, političkoj, "osloboditeljskoj" (Južna Amerika) perspektivi, o čemu ovdje ne kanimo posebno govoriti.

2. FRANKLOVE TEME U KATEHEZI I VJERONAUKE

U današnjem sekulariziranom svijetu³⁶ postalo je teško "čitati" i "vidjeti" uporišta za Transcendenciju ili Boga u profanim stvarima. Filozofsko-kršćanska tradicija je uvijek vrednovala neka iskustva po kojima čovjek lakše "vidi" transcendentalnu i božansku dimenziju. Radi se o iskustvima po kojima se lakše "osjeća" i doživljava problem posljednjeg razloga postojanja. Ona su "znakovi" transcendencije ili "pokazatelji" religiozne problematike postojanja. Slijedeći njihov zov, čovjek se nalazi već na putu k Bogu. Među takva "privilegirana" iskustva ubrajamo smisao života, odgovornost, vrednote, vjernost, ljubav, nadu, radost itd.³⁷

Sva ova "iskustva" također postoje u Franklovoj antropološkoj misli.³⁸

Za naš predmet izabrali smo neka Franklova tipična "iskustva": smisao života, odgovornost, patnju i smrt. Sva ostala, kao što su sloboda, vrednote ljubavi i stvaralaštva..., vode istom zaključku: čovjek nije sam sebi temelj, osnova.

Ako je čovjek sposoban prepoznati ovu istinu u vjeronaučno-katehetskoj perspektivi, treba mu pomoći da otkrije svoju religioznu dimenziju i da prihvati kršćansku poruku. Uistinu, da bi prihvatio poruku spasenja bit će velika pomoć senzibilizirati čovjeka na razmišljanje o problematici vlastitog podrijetla, izvora, njegove sudbine, smisla njegova života, njegove odgovornosti, ljubavi, trpljenja i smrti.

U ovom značenju Sabor tvrdi: "Ljudi očekuju od različitih religija odgovor na

skriveno zagonetke ljudske egzistencije koje, kako nekada tako i danas, duboko uzbuđuju ljudska srca: što je čovjek, što je smisao i cilj našega života, što je dobro, a što je grijeh, odakle boli i zašto, koji put vodi do istinske sreće, što je smrt, sud i nagrada nakon smrti i što je napokon onaj konačni i neizrecivi misterij koji obuhvaća našu egzistenciju, odakle smo došli i kamo idemo."³⁹

Želimo postaviti neka "Franklova iskustva" u vjeronaučno-katehetski kontekst.

2.1. Pitanje smisla života

Poslije tolikih "napredaka" i sekularizacije, zapaža se povratak temeljnom problemu: koji smisao ima život? "A ča smo na ovom svitu, čovik se upita?" - pjeva moderna dalmatinska pjesma. Ona dotiče i nekadašnje prvo katekizamsko pitanje: Zašto smo na svijetu?

Ovo pitanje zauzima središnje mjesto Franklove antropologije. Njemu se također danas priznaje privilegirano značenje da bi se pravo i konkretno mogao postaviti problem Boga.⁴⁰

Problem također stoji u središtu religiozne pažnje općenito, te katehetsko-vjeronaučne posebno, da bi se ljude, osobito mlade, usmjerilo na put vjere i religiozne prakse.⁴¹

S terminom "smisao" Frankl naznačuje sve ono što daje ljudskom djelovanju temeljnu značajku u procesu samoostvarenja. Smisao se skriva u svim vrednotama, a

35 Usp. J. GEVAERT, *Antropologia e catechesi*, nav. dj., str. 21-33.

36 Usp. J. GEVAERT, *Ljudsko iskustvo i kateheza*, nav. dj. Cijelo prvo poglavlje autor je posvetio problemima i zadaćama kršćanske vjere u sekulariziranom svijetu, str. 11-39.

37 Usp. K. RAHNER, *Kirchliche und auserkirchliche Religiosität*, in: "Stimmen der Zeit" 98(1973)1, 9-17.

38 U koje god od brojnih Franklovih djela zavirimo, naići ćemo na ovu tematiku.

39 NA 1.

40 Usp. H. GOCKLE, *Ist die Sinnfrage ein Weg zu Gott?*, u: "Theologie und Glaube" 59(1969), str. 296-303.

41 Usp. M. PRANJIĆ, *Srednjoškolski vjeronauk u Hrvatskoj*, nav. dj., str. 35, 103, 151, 154, 157, 159, 166.

ostvarujući ih, čovjek postaje potpuno i sasvim čovjek.⁴²

Problem smisla života dotiče, prema Franklu, pojedinu osobu u dubinama njezine egzistencije.

Uvijek je konkretna osoba koja, prema Franklu, oblikuje pitanje u pogledu vlastite egzistencije. U međusobnom odnosu čovjek otkriva da njegov život ima temeljni smisao. On se otkriva kao "smisao" za druge i, dakle, za sebe samoga. U takvoj perspektivi, stvari, znanost, profesionalne aktivnosti, umjetnost, itd., također omogućuju čovjeku da osmišljava vlastito postojanje.⁴³

Frankl također govori o posljednjem smislu. Naše postojanje, označeno padom, nije zamislivo bez drugih, bez odnosa, bez sudjelovanja u stvarnosti koja postoji izvan i iznad nas. Postoji u čovjeku "izvorno povjerenje" da, unatoč bilo kojem promašaju, postoji negdje posljednji smisao i ostvariv je.⁴⁴

Ova izvorna, temeljna vjera u smisao postojanja uključena je u samo ljudsko djelovanje.

Istovremeno, čovjek opaža da međusobna perspektiva nema sigurnost i definitivnu garanciju za svoje ostvarenje. Posljedično, on je uvijek više uvjeren da je posljednji smisao njegove egzistencije povezan bitno s nečim ili s nekim koji je u izvoru, jezgri svake pojedinačne osobe i koji ujedinjuje osobe. Tko pođe ovim putem, već je na Božjim stazama, već ga zanima Bog, iako možda ne na svjestan način. Riječ je o "posljednjoj iskrenosti", kad netko bez obzira na svjetonazor (teistički ili ateistički) razgovara s Nekom tko nije on sam, identificirajući Ga s vlastitim samstvom (jezgrom bića).⁴⁵

Čovjek, prema Franklu, ne nalazi posljednji "da" u svom životu, ni u moći, ni u uživanju, ni bogatstvu međusobne ljubavi. Posljednji "da" u njegovoj egzistenciji ide s onu stranu svih povijesnih ostvarenja. Sve religije, i kršćanstvo na poseban način, ispovijedaju ovu istinu o čovjeku te traže načine kako da mu pomognu razumjeti i ostvariti njegovu ljudskost. Postoji Netko tko je izvan čovjeka i koji je sam Bog. Postoji u čovjeku "izvorno povjerenje", da

Bog postoji i da čovjek, na neki način, odgovara na njegov zov.

Franklova analiza ovog iskustva pruža katehezi i katehatici osnovna predrasmišljanja, orijentativnog (prefigurativnog) značaja, ukoliko u središtu kateheze ne stoji analiza ljudskih iskustava, nego ponuda spasenja koje Bog nudi čovjeku po Kristu.

O ovoj dimenziji kateheze kasnije ćemo reći nešto više, a zasad ćemo se zadržati na drugim ljudskim "iskustvima", koja - prema Franklu - potiču čovjeka da prepoznaje transcendenciju i nalazi smisao. Među mnogim iskustvima kao što su ljubav, stvaralaštvo... (o kojima nećemo posebno govoriti) je i ljudska odgovornost.

2.2. Ljudska odgovornost vodi transcendenciji

U svojim djelima⁴⁶ Frankl vidi odgovornost⁴⁷ kao bitnu osnovu ljudske egzistencije. Čovjek se pokazuje odgovornim nasuprot nečemu što nije on sam. Onaj tko nije religiozan, osjeća se odgovornim pred vlastitom savješću, dok religiozan čovjek priznaje glas transcendencije.⁴⁸

Čovjek koji traži da odgovori na zov vlastite savjesti, prema Franklu, već je na Božjem putu, iako mu ni imena ne zna. U iskustvu odgovornosti on konkretno dotiče svoje stvaralačko stanje. On je odgovoran za sebe samoga i za druge.

Stvarnost koja se skriva iza ljudske odgovornosti uvijek je bila označena imenom Boga ili sličnim imenima. Frankl nema problema da to prihvati.⁴⁹

42 Usp. V. FRANKL, *Logoterapia e analisi esistenziale*, Morcelliana, Brescia 41977, str. 61-98.

43 Usp. isto, str. 83-86.

44 Usp. V. FRANKL, *Alla ricerca di un significato della vita*, Mursia, Milano 1980, str. 117.

45 Usp. V. FRANKL, *Bog podsvijesti*, nav. dj., str. 75-93.

46 Za detaljnije informacije o bibliografskim podacima i izdanjima knjiga, članaka, kasete, filma u usp. V. FRANKL, *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn*, nav. dj., str. 283-301.

47 Usp. V. FRANKL, *Homo Patiens. Interpretazione umanistica della sofferenza*, OARI, Varese 1972, str. 38. V. FRANKL, *Logoterapia e analisi esistenziale*, nav. dj., str. 152; 158-159.

48 Usp. V. FRANKL, *Bog podsvijesti*, nav. dj., str. 37.

49 Usp. V. FRANKL, *Grundriss der Existenzen-*

U poslušnosti (odgovornosti) ovoj transcendentnoj Stvarnosti katolička teologija priznaje mogućnost religioznog i kršćanskog spasenja.

Iskustvom ljudske odgovornosti Frankl ne kani "dokazati" Božju opstojnost. Ono što on kani potvrditi jest činjenica da svaki čovjek, sučeljen s iskustvom vlastite odgovornosti, postavlja problem Boga barem na uključiv ili podsvjestan način.

Prema Franklu, apsolutni temelj vrednota uopće, ljudskog dostojanstva i odgovornosti posebno, leži u Apsolutnom, u Bogu. Rješenje izvanrednih stanja nije to Apsolutno, nego naprotiv Stvoritelj čija je slika čovjek i kojemu je odgovoran za sebe i za druge.

U odgoju u vjeri uz pomoć katehizacije i vjeronauka Franklova misao o odgovornosti pruža vrijedno polazište za razgovor o transcendenciji čovjeka i Boga. Ako se dođe do razumijevanja vlastite odgovornosti, kao "odgovora" na Božji zov, već se je na putu vjere. Ovdje za katehezu i školski vjeronauk započinje zadaća da pomognu čovjeku da se uz pomoć svog iskustva sretne s kršćanskom porukom. Vrijednost Franklove zamisli odgovornosti jest upravo u tome što ima pripremni i predrasmišljajući značaj.

Osim iskustva odgovornosti koje omogućuje čovjeku da se ostvari, on poznaje i negativna iskustva kao što su neuspjeh, praznina, otuđenje, patnja i smrt, koja ga nukaju da posumnja u vlastito konačno ostvarenje. Unatoč takvim "negativnim" iskustvima, Frankl inzistira na očuvanju smisla, zbog toga što negativna iskustva ne mogu dotaknuti bitnu dimenziju čovjeka, tj. njegovu duhovnost. Po snazi ove dimenzije čovjek je, prema Franklu, besmrtni.⁵⁰

Među svim negativnim iskustvima najznačajnija su, prema Franklu, patnja i smrt, koje ćemo odrediti u perspektivi kateheze i vjeronauka.

2.3. Patnja i smrt u kontekstu religioznih pitanja

Čovjek-patnik-smrtnik nezaobilazna je tema Franklovih razmišljanja.⁵¹ Moderni čovjek, tvrdi autor, ne zna trpjeti i shvaća

patnju i bol kao čisto negativnu stvarnost. On želi pomoći čovjeku da živi trpljenje kao vrijednost koja daje smisao i puninu ljudskog postojanja. Umjesto da se preda, podlegne, popusti pred ovim problemom, Frankl smatra da je samo aktivna zauzetost dostojna čovjeka.

Naš stav u trpljenju već je odgovor na ovaj gorući problem. Samo u perspektivi transcendencije može se "trpjeti" i vjerovati da sve ima smisao, naprotiv nadsmisao.⁵²

Misterij smisla postojanja postaje još veći kad se misli na smrt. Ako je ljudski život zatvoren u krug zemaljske egzistencije koja završava smrću, on postaje potpuno besmislen, apsurdan. Ovu "besmislenost" zastupali su Sartre, Camus itd. Frankl, međutim, usmjerava problem prema drugoj perspektivi. Smrt je prema njemu stanje vlastito čovjeku, bez kojeg samo postojanje ne bi imalo smisla.⁵³

Dok jedni žele spašavati smisao egzistencije utječući se "horizontalnoj" i povijesnoj transcendenciji, Frankl naznačuje metafizičku transcendenciju kao jedinu mogućnost spašavanja smisla postojanja. Taj smisao se nalazi samo u povjerenju, vjeri. Nema čovjeka koji ne bi imao neko povjerenje, svjesno ili podsvjesno.⁵⁴

Upravo točka gdje se prepoznaje čovjekova transcendencija s obzirom na biološki i povijesni život, jest točka gdje se postavljaju religiozna pitanja o posljednjem temelju osobne egzistencije. Baveći se problemom smrti, čovjek stječe višestruko

alyse und Logotherapie, u: V. E. FRANKL - V. E. von GEBSATTEL - J. H. SCHLATZ (ur.), *Handbuch der Neurosenlehre und Psychotherapie*, Urban und Schwarzenberg, München-Berlin 1959-61, sv. III, str. 694.

50 Usp. V. FRANKL, *Anthropologische Grundlagen der Psychotherapie*, Huber, Bern-Stuttgart-Wien 1975, str. 195-197.

51 V. FRANKL, *Homo Patiens. Interpretazione umanistica della sofferenza*, nav. dj. ISTI, *Das Leiden am sinnlosen Leben. Psychotherapie für heute*, Herderbucherei 615, Freiburg 1977.

52 V. FRANKL, *Homo Patiens. Interpretazione umanistica della sofferenza*, nav. dj., str. 130-131; 162.

53 Usp. V. FRANKL, *Anthropologische Grundlagen der Psychotherapie*, nav. dj., str. 202.

54 Usp. V. FRANKL, *Fondamenti e applicazioni della logoterapia*. SEI, Torino 1977, str. 148.

iskustvo. Protestirajući, odbijajući i pobjeđujući zlo, patnju i smrt, čovjek djelima potvrđuje svoju vjeru u konačni uspjeh egzistencije. Ta vjera odolijeva svim ideologijama besmisla. Za Frankla smrt ne predstavlja poraz, već puninu, ispunjenje egzistencije.⁵⁵

Upravo kontrast između veličine života i krutosti smrti objavljuje transcendenciju čovjeka. Odbijanje smrti kao posljednje stvarnosti ljudske egzistencije znači ispovijedati da čovjek nije jednostavno prirodno biće. Njegova stvarnost je utemeljena na drugoj Stvarnosti. Ako bi bio samo materija, ne bi imao razloga protestirati. Shvaćanje da smrt ima smisao i za život Frankl zasniva na besmrtnosti osobe.⁵⁶

Sva ta "iskustva" mogu biti valjano polazište u perspektivi vjerskog odgoja. Valja imati na umu da se kateheza i vjeronauk ne iscrpljuju u analizi ljudskog iskustva, nego u odgajanju u vjeri i prihvaćanju kršćanske poruke. Vidjet ćemo kako prijeći iz ljudskog "iskustva" ka kršćanskoj poruci.

3. Susret ljudskog iskustva i kršćanske poruke

Kršćanska poruka može naći plodan teren kod djece i mladih, kod svih onih koji se propituju o vlastitom životu. Zadaća kateheze i vjeronauka je da pronalaze polazišta koja su ukorijenjena u životu odgajnika u vjeri, ukoliko su ona sama objava Božjih planova i njegova spasenjskog zahvata. Na taj način, pomoću navještaja vjere, može se vidjeti i "eksperimentirati" da je spasenje Božje prisutno i djelujuće u životu svake osobe i apelira na slobodu i odgovornost svakoga ljudskog bića. Ako je cilj katehizacije i vjeronauka integracija vjere i života, ovo se postiže u svakodnevici pojedine osobe. Jer, svakodnevni život je označen svakodnevnim, tj. ljudskim problemima. U ovom smislu možemo reći da ljudska "iskustva"⁵⁷ imaju teološku dimenziju te, posljedično, odgojnu odnosno katehetsku i religijskopedagošku dimenziju.

3.1 Teološko motrište i ljudska iskustva

"Tko god želi današnjem čovjeku učinkovito govoriti o Bogu, mora krenuti, započeti"

- pišu talijanski biskupi - "od ljudskih problema i imati ih pred očima u izlaganju poruke. Ovo je, među ostalim, unutrašnji zahtjev za svaki kršćanski govor o Bogu. Bog Objave, uistinu, Bog je s nama, Bog koji poziva, koji spašava i koji daje smisao našem životu; i njegova riječ je određena da prodre u povijest, da objavi svakom čovjeku njegov istinski poziv i omogući mu da ga ostvari."⁵⁸

Povijest ljudskih iskustava, u središtu kojih se nalazi iskustvo smrti i uskrsnuća Isusova, dopušta nam da dokučimo i protumačimo naša iskustva. U toj perspektivi *ljudska iskustva* imaju temeljnu važnost za razumijevanje kršćanske poruke. Pomoću njih se približavamo Riječi Božjoj i od nje činimo riječ-za-nas.⁵⁹

Ljudska iskustva ne sadrže samo ključ za interpretaciju Božje Riječi, nego su također privilegirano mjesto ljudskog odgovora Riječi Božjoj. Ona sadrže privilegirani prostor susreta s Bogom. Ljudsko iskustvo postaje iskustvo spasenja, ukoliko upravo u njem čovjek odgovara na Božji poziv.

U Kristu naša povijest (naša iskustva) postaje povijest spasenja. Bez "očiju" vjere ljudska iskustva ostaju lišena svoga posljednjeg smisla. Samo u svjetlu vjere, u Kristu, ona otkrivaju temeljne dimenzije ljudskog postojanja i daju mu puninu konačnosti, iako u početnom obliku.⁶⁰

Zadaća odgoja u vjeri ne sastoji se samo u "konstatiranju" dara spasenja i načina na koji se on priopćava čovjeku, već u djelovanju koje ga aktualizira ovdje i sada. U takvoj perspektivi, odgajati u vjeri ili "integrirati vjeru i život" znači voditi računa o realnosti mladih, okolnostima i izazovima u

55 Usp. V. FRANKL, *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn*, nav. dj., str. 31-32.

56 Usp. V. FRANKL, *Antropologische Grundlagen der Frage nach dem Sinn*, nav. dj., str. 185.

57 Usp. bilješke 28 i 58 ovog članka.

58 CEI, *Il rinnovamento della catechesi*, nav. dj., br. 77.

59 Usp. R. TONELLI, *Pastorale giovanile oggi*, LAS, Roma 1977, str. 205, bilješka 30.

60 Usp. Ph. ROQUEPLO, *Esperienza del mondo: esperienza di Dio?* LDC, Leuman (To) 1972, str. 150-153.

kojima žive, kulturi u koju su ucijepljeni, svakodnevici u kojoj dozrijevaju.⁶¹

Odatle i dužnost čovjeka da u svom svakodnevnom životu otkriva tragove transcendencije kao temelj smisla i autentičnosti življenja. Svjesna prožimanja vremenitog i vječnog, kateheza preuzima zadaću da pomogne čovjeku da živi kršćansko iskustvo.

Prožimanje tipično religioznog i tipično profanog iskustva garantira autentičnu vjeru i osobnu autentičnost. Samo u ovom skladu "vjera poziva život, da bude 'doživljen'; život se obraća vjeri, da bude 'vjerovan'".⁶²

Da bi se ostvarilo zrelo prožimanje vjere i života, tj. vjere i povijesnih iskustava, ne postoje dva procesa odgoja, nego samo jedan u kojem pojedinac izrađuje jedinstvenu sliku vrednota koje hijerarhijski mogu biti organizirane od religioznih vrednota.⁶³

Proces integracije između vjere i života uvijek je dinamičan ukoliko "vjernik živi Božju riječ kao poziv neprestanom obraćenju, osobnom rastućem produbljenju djelovanja vjere. On živi iz vjere, kreće se prema vjeri."⁶⁴

Ovaj proces dozrijevanja također označava jedno "ljudsko iskustvo" - grijeh. On sprječava slobodno otvaranje čovjeka nadnaravnom spasenju, ali odgoj u vjeri djeluje u uvjerenju da milost Božja, izlivena na sve, zaslugom Isusa Krista odnosi svaku zapreku.⁶⁵

Čovjek svakodnevno ima iskustvo da je "grješnik" i kao takav ima "potrebu za spasenjem". U tim svakodnevnom iskustvima on se odlučuje za ili protiv Boga.⁶⁶

Samo, dakle, u sintezi između iskustava vjere, iskustava Duha i prolaznih iskustava čovjek je u stanju integrirati vjeru i život. Taj teološki princip vodi nas zaključku za katehezu i vjeronauk: Spasenje se odvija u situaciji, te zahtijeva ozbiljan osobni odgovor u situaciji. Odnos koji postoji između iskustva-vjere-spasenja vodi nas zaključku da ljudska iskustva, u njihovoj profanosti, jesu korjenit odgovor na dar spasenja. Po Kristu su preobražene, u svojoj prolaznosti čovjek izgrađuje ili odbacuje konačnost Kraljevstva. Iz ovoga proistječe zadaća odgojitelja u vjeri, kateheta, vjeroučitelja u školi i drugdje, da naviještaju tu poruku,

pomažu svakog čovjeka da posvješćuje ovu ponuđenu novost i da ujedinjuje vjeru i život. Glavna zadaća kateheze i školskog vjeronauka te pastoralna uopće jest da otkrivaju misterij Krista kao "prisutni spasenjski događaj u svakodnevnim ljudskim zbivanjima".⁶⁷

U ovom procesu ljudska iskustava, u našem slučaju Franklova, poprimaju metodološko-katehetsku vrijednost.

3.2. Metodološko-katehetski vid ljudskih iskustava

Ako razumijemo katehezu kao odgoj u vjeri ili kao integriranje između vjere i života, moramo poći od problema i iskustava s kojima se odgajanci svakodnevno susreću. Uzeti probleme i egzistencijalna iskustva kao mjesto traganja u vjeri znači govoriti o čovjeku u Kristovoj perspektivi i govoriti o Kristu zanimajući se duboko za čovjeka. Radi se o putu teološki utemeljenom ukoliko izbjegava u odgajaniku lom (razdor) između vjere i života, "teško riskantnim za kršćanina, iznad svega u nekim časovima razvojne dobi, ili prema nekim konkretnim zadaćama".⁶⁸

Vjernik, pokretan vjerom kojom vjeruje, nastoji u događajima, potrebama, željama - koje dijeli s ljudima vremena u kojem živi - razabirati znakove Božje prisutnosti. Ono što je vrijedno uzima, pročišćavajući sadržaje koji mu se nude zbog prisutnosti zla

61 Usp. *Odgajati mlade u vjeri*. Dokumenti 23. općeg sabora Družbe sv. Franje Saleškog, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1992, br. 15-157.

62 R. TONELLI, *Pastorale giovanile oggi*, nav. dj., str. 212.

63 Usp. G. C. MILANESI, *Dimensione antropologica della nuova catechesi*, u: *Il rinnovamento della catechesi in Italia*, AVE, Roma 1970, str. 89.

64 J. ALFARO, *Cristologia e antropologia*, Cittadella, Assisi 1973, str. 572.

65 Usp. CEI, *Il rinnovamento della catechesi in Italia*, nav. dj., br. 93.

66 Usp. K. RAHNER, *Esperienza dello Spirito e decisione esistenziale*, in: *Lesperienza dello Spirito*, Queriniana, Brescia 1974, str. 191-194.

67 CEI, *Il rinnovamento della catechesi in Italia*, nav. dj., br. 55.

68 *Isto*, br. 53.

u svijetu i unoseći novosti Duha u ljudsku svakodnevicu.⁶⁹

Istodobno treba naglasiti da ljudska "iskustva", da bi bila mjesto susreta s Bogom, trebaju biti "humanizirana". Čovjek današnjice nije pošteđen "neljudskih iskustava" u svijetu "zatvorenih" vizija i sekulariziranog mentaliteta, te lako izgubi svoj dublji smisao.

"Odlučujući element situacije zapadnog čovjeka je gubitak dubinske dimenzije. /.../

To znači da je čovjek izgubio odgovor na problem smisla života: tj. problem odakle dolazi, kamo ide ili što treba činiti, te kako ostvariti svoj život od rođenja do smrti. Takva pitanja ne nalaze odgovora. Naprotiv, otkad se je izgubila dubinska dimenzija, niti se više postavljaju."⁷⁰

Prva zadaća kateheze i vjeronaučnih nastojanja bit će da pomognu otkriti ovu dubinsku dimenziju svakoga ljudskog "iskustva".

Doista, svako ljudsko iskustvo ima dva "lica", jedno vidljivo i jedno skrivenije. Odgoj u vjeri treba upravo otkrivati to skriveno lice događaja, da bi učinio osobu pažljivom na oslušivanje istine o sebi samoj i po tome pažljivom na Boga. Od časa kad Božje spasenje ne promatra "drugi svijet" dalekim, praznim i otuđujućim, nego kao "ovaj svijet", ono mora biti shvaćeno i doživljeno s takvim intenzitetom da otkrije čovjekovu dublju osnovu u "ovom svijetu".

Humanizirati ljudska iskustva znači dakle vratiti osobi presudniji smisao svakodnevnog njezinog bivanja. U toj perspektivi "humanizirana" iskustva mogu biti privilegirano mjesto evangelizacije.

U ovakvom se razmišljanju postavlja i pitanje može li svako iskustvo biti susret s Bogom ili se mora govoriti samo o nekim privilegiranim iskustvima.⁷¹

Ako dopustimo da među ljudskim iskustvima i projektom života postoji čvrst međuodnos, može se ustvrditi "barem teoretski, da se iz svakog iskustva može dostići religiozna dimenzija života. I dakle, da je u svakom iskustvu moguće susresti Boga, ako je ono sprovedeno na dubljim razinama i usmjereno kao povijesni izraz sadašnjeg projekta."⁷²

Ukratko, to znači da svako iskustvo, ako je "humanizirano", može biti mjesto susreta s kršćanskom porukom. Istovremeno treba pripaziti da, na konkretnom planu, postoje neka iskustva koja su posebno otvorena transcendentalnoj dimenziji.

Ovima zasigurno pripadaju "Franklova" iskustva: traganje za smislom života, sloboda, odgovornost, ljubav, smrt, patnja, nada, vjernost itd. Ona su istovremeno egzistencijalno i metafizičko iskustvo, jer potiču pitanja o podrijetlu i sudbini čovjeka. Upravo zbog toga što uključuju sve i svaku osobu napose, iz tih iskustava može proisteći otkriće Boga koji spašava i raspoloživost punog i motiviranog odgovora.

"Franklova" iskustva potiču, dakle, religiozna pitanja. Svaki je čovjek, oslobođen svakodnevnog površnosti i vođen problematikom svoga života, sposoban susresti Boga, djelujući unutar svoje svakodnevne.

Zadaća kateheze i vjeronauka u školi jest, dakle, da potakne skok iz čisto ljudskog horizonta k otkrivanju religioznog smisla ovih iskustava.

Prijelaz iz ljudskog u božansko potpomognut je dimenzijama pozitivnosti i autentičnosti kojima su ispunjena ljudska iskustva. Sjetimo se npr. Franklovih iskustava, kao što su traženje smisla u ljubavi, stvaralaštvu, trpljenju i smrti, vjernosti, osobnom susretu, prijateljstvu, odgovornosti itd. Ta iskustva imaju u sebi tako bogatu ljudsku živahnost da postaju "tragovi ili znakovi posljednjeg smisla i punine ljudskog života".⁷³

Sva ta iskustva nam pružaju mogućnost da budemo uistinu ljudi, upućuju nas i vode na nešto što nas nadilazi i obznanjuju nam našu samonedostatnost. Duboko razumijevanje ljudskih iskustava navodi nas da

69 Usp. GS 11.

70 P. TILICH, *Die verlorene Dimension*, u: *Gesammelte Werke*, Stuttgart 1959, sv. V, str. 43.

71 Usp. P. BAKKER, *Si può arrivare a Dio da qualunque strada?*, u: "Catechesi" 36(1967) br. 357, str. 4-13.

72 R. TONELLI, *Pastorale giovanile oggi*, nav. dj., str. 253.

73 E. SCHILLEGEECKX, *Intelligenza della fede. Interpretazione e critica*, Paoline, Roma 1975, str. 138.

prepoznamo prisutnost Boga stvoritelja i nuka nas da upozorimo na Boga spasitelja.

Svako ljudsko pozitivno iskustvo otkriva nam dubinsku žeđ za srećom, dobrim i beskonačnim. Čovjek je jedino biće koje zanosno traži smisao, ljubav i život. Zadaća je kateheze, vjeronauka i odgoja u vjeri općenito, da izlažu i tumače ovo traženje, naznačujući ono što se razvija u skladu s Očevim planom ljubavi i ukazujući na ono što ga iskrivljuje. Da bi učinkovito ispunio svoju zadaću, katehetski odnosno pastoralni djelatnik mora biti čovjek vjere, razumijevanja i optimizma. Razlog ovakve životne raspoloživosti leži u biblijskim iskustvima: iskustvima Izraela, Isusa, apostolske zajednice itd. Ona sačinjavaju sadržaj Biblije i svijetli su izvor hoda svakog čovjeka prema ostvarenju punine vlastitog života.⁷⁴

“Riječ Božja osvjetljava povijest, da bi objavila njezin puniji smisao, otkrivajući da je u njoj neprestano na djelu smrt i uskrsnuće Kristovo kao radikalni čin Očeve ljubavi. Objavljuje posljednju istinu svakog osobnog iskustva.”⁷⁵

Valja još reći da je polaznje od ljudskih iskustva da bi se uspeli iskustvima vjere, u ovoj perspektivi, u svemu ispravan proces, iako postoji rizik “poći”, ali ne “doći”, tj. rizik ne moći otići dalje od čisto ljudskog govora. Razlog prezasićenosti nalazi se u načinu kojim mnogi slušatelji žive danas vlastita iskustva. Uistinu, ako ljudska iskustva ne kažu ništa osobi, još manje će joj reći biblijska iskustva i Riječ Božja. U ovom slučaju religiozna ponuda će teško naći odgovor.

Zadaća kateheze je upravo da ide “s onu stranu”. Konačni njezin cilj nije “čitanje” ljudskih iskustava, već pripadnost uskrsnom Kristu.

Krist je središte i spas ljudskoga roda: utjelovljen ujedinjuje sa sobom svu zajednicu ljudi. Došao je da svijetu svjedoči istinu i spasi ga, da svijet podlozan grijehu oslobodi, da ljude i svijet spasi. Gospodar je, učitelj, ključ, središte i cilj sve ljudske povijesti i ljudskog roda.⁷⁶

Od njega mora, dakle, poći svako utemeljenje vjere, s Njime stoji ili pada kršćanska vjera.⁷⁷

U ovom smislu nije dovoljno razumjeti vlastitu egzistenciju pomoću povijesnih iskustava, da bi (nanovo) uzašli Kristu. Neophodan je također navještaj koji “se mora svakom pokazati kao otvorenost vlastitim problemima, odgovor na vlastita pitanja, povećanje vlastitih vrijednosti i sveukupno zadovoljenje vlastitih težnji”.⁷⁸

Istodobno trebamo naglasiti da samo čovjeku koji postavlja egzistencijalne probleme vjera može pružiti transcendentne odgovore. U ovom kontekstu Franklova pitanja o smislu života kroz slobodu, odgovornost, ljubav, patnju, smrt su istovremeno ljudska i religiozna pitanja. Na ova pitanja Krist može biti privlačan i značajan odgovor, pod uvjetom da se ljudska iskustva objašnjavaju religioznim ključem.

U ovoj perspektivi odgoj u vjeri znači voditi slušatelja razumijevanju sebe i vlastitog svakodnevnog iskustva, sve dok vjera ne postane novi ključ tumačenja ljudskih iskustava. Kateheza treba pratiti ljudski rast u svim pravcima. Samo u integraciji ljudskih vrednota i sadržaja vjere izvršava se zadaća kateheze. Integracija dovodi do unutarnjeg jedinstva osobe, do kršćanske zrelosti, kršćanske osobnosti u kojoj su sklad života, usmjerenost, otvorenost drugima i svijetu, ukorijenjeni u vjeri, motivirani i pokretani vjerom.⁷⁹

Da bi postigla zrelu osobnost, raspoloživu i sposobnu za samoostvarenje prema nacrtu “novog čovjeka” koji je Krist, kateheza je pozvana odgajati neke temeljne stavove među kojima središnje mjesto zauzimaju Franklovi stavovi.

74 Usp. C. BISSOLI, *La Bibbia nella comunità giovanile*, u: “Note di pastorale giovanile” 8(1974), br. 9-10, str. 4-21.

75 R. TONELLI, *Pastorale giovanile oggi*, nav. dj., str. 259.

76 Usp. SC 83; GS 3, 2, 10, 13, 45, 57.

77 Usp. W. KASPER, *Introduzione alla fede*, Queriniana, Brescia 1972, str. 51.

78 CEI, *Il rinnovamento della catechesi*, nav. dj., br. 52.

79 Usp. U. GIANETTO, *Natura e compiti della catechesi*, u: *Il rinnovamento della catechesi in Italia*, nav. dj., str. 39-54.

4. Umjesto zaključka

Na kraju možemo reći da je ljudsko iskustvo širok prostor za koji su zainteresirani i kateheza i vjeronauk u školi. Jer, odgoj u vjeri događa se unutar ljudskog iskustva. Ono može biti smješteno u religioznu perspektivu i postati mjesto susreta s Bogom. Iz njega je katehetski i vjeronaučni put u smjeru kršćanskog navještaja lakši. Prihvatanje kršćanske poruke ne događa se izvan egzistencije zauzete za vlastito ostvarenje i traženje odgovora na smisao života. Za kršćanina, njegovo iskustvo je mjesto provjere njegove vjere i njegovog "biti". U zajedništvu s drugim osobama (škola pruža kod nas svoje mogućnosti posredovanja odgoja u vjeri) čovjek iskusi kršćansku poruku koja ga usmjerava prema definitivnom smislu svoga postojanja. I u školskoj zajednici mladi čovjek ima priliku iskusiti egzistencijalne probleme kojima je Frankl posvetio svoju antropologiju: traženje smisla života kroz iskustvo odgovornosti, patnje i smrti, te kroz druga iskustva kao što su sloboda, ljubav, radno stvaralaštvo, nada itd., koja smo tek spomenuli. Kateheza i vjeronauk u školi mogu preuzeti ova iskustva kao svoje polazište i možemo reći da se tu onda razvija "antropološka" kateheza, ukoliko ga, polazeći od čovjeka, usmjerava i vodi prema kršćanskoj poruci, da bi je "utjelovila" u ljudska iskustva. Franklova iskustva pokazuju nam koja su ljudska iskustva (traženje smisla života,...) posebno otvorena i prikladna za religiozni razgovor i za odgoj u vjeri. U njima niču katehetske i vjeronaučne perspektive. Po Franklu je čovjek biće trostruke dimenzije, a po du-

hovnoj dimenziji je usmjeren na transcenciju, snagom koje je čovjek konstitutivno orijentiran prema stvarnosti izvan sebe. Nadilazeći sebe, čovjek ostvaruje smisao života. Transcendencija je čovjekov Ti, ona je Bog. Religiozna vjera je vjera u posljednji smisao svijeta i čovjeka. Tako je prema Franklu čovjek konstitutivno orijentiran prema smislu. On traži razlog svog života i umiranja. Ako ne uspije u tom traženju, uz ostala "otuđenja" spreman je i na samoubojstvo.

Izabrali smo Frankla jer po svom humanističkom shvaćanju čovjeka dijeli personalističke pozicije kršćanskog nadahnuća. Tu se Frankl susreće s kršćanskom vizijom čovjeka. Značajne točke susreta su osmišljenje života kroz odgovornost, trpljenje i smrt, rad, ljubav itd.

Susret s kršćanskom koncepcijom ne znači identifikaciju, nego otvorenost i raspoloživost za dijalog. Na katehetsko-vjeronaučnom planu, Franklova personalistička antropologija pruža vrijedna polazišta za religiozno izlaganje, ukoliko analizira i razjašnjava neka temeljna ljudska iskustva. Ona mogu naći mjesta u vjeronaučno-katehetskoj perspektivi. Polazeći od vlastitog iskustva čovjek je u stanju sučeliti se s vlastitom metafizičkom i transcendentalnom dimenzijom. A Franklova iskustva mogu biti "znakovni", pokazatelji, predrazmišljanja religiozne problematike. Sve dok njegova iskustva mogu biti "mjesto" susreta s kršćanskom porukom, ona moraju biti "čitana" i interpretirana u njihovoj dubinskoj, a ne površinskoj dimenziji. Njihovu dubinsku dimenziju mi kršćani razumijemo polazeći od Riječi Božje, a nju možemo također razumjeti bolje polazeći od ljudskih iskustava.